

בסיכום דברי אורשה-נא לחזור ולהביא את הכתובת לפי קריאתי ותרגומי;

- 1 מדינת. באכה. ספרה. דני. אתר.]
- 2 אלה. דו. עמר(?). בחשבתה. אןרואן.ו]
- 3 כפיו. סמכן. ומשררן. בניאנה [דכנ]
- 4 שתה. בתר. דאנדנד. ודעל. דיד
- 5 וכל. טבי. שמראי. אכשרו. עמה [בח]
- 6 דו. וביצר. טב. דכיר. הו. [עובד]
- 7 ון. לטב. עד. לעלם. ואדכניר. לטב. עב]
- 8 דה. דאלה. וברחמיו...
- 9 אלעזר. כהנה. רבה...
- 10 יאו. בשנת. ת. ומ...
- 11 [למלכות. בני. י'שמעןאל].

(לזכרון פלוני בן פלוני מתושבי)

- 1 עיר שכם ש[היא מקום]
- 2 אלהים. (בעבור) שתיקן מרצונו ס[פרי-תורה ו]
- 3 ידיו תומכות ומחזקות את בנין [בית-הכנ]
- 4 נסת אחר שנתרופף ומט...
- 5 וכל טובי השומרונים היטיבו לעשות יחד עמו [בשמ]
- 6 חה ובנפש חפצה. זכור הוא [פעל]
- 7 ם לטוב עד עולם וזכור לטוב עב]
- 8 ד אלהים וברחמיו...
- 9 אלעזר הכהן הגדול
- 10 ...בשנת 440
- 11 [למלכות בני' ישמעןאל].

כתובת שומרונית מתקופת האיופים

מאת יצחק בן-יצבי

עקב המפולח, שאירעה באחת הלשכות הנוספות על הבניין העיקרי של בית- הכנסת השומרוני בשכונתם העתיקה של השומרונים בשכם, נתגלתה שם באתרא אבן ובה כתובת שומרונית.

הכתובת לא עוררה תשומת-לב מיוחדת מצד השומרונים, אשר ראוה במקום: שורתיה הראשונות (העליונות) שהן ברורות יותר מכילות מבטאים שכיחים ורגילים כגון: בשם ה', ה' אלהינו ה' אחד, המצויים אצל רבים מן השומרונים על קירות בתיהם, ולפעמים חרותים באבן סמוך למוזות שעריהם. מאידך גיסא, השורות האחרונות הן מטושטשות עד-כדי-יכך שהקריאה בהן קשה ביותר, ורוב השומרונים אשר ראו את האבן שבה הכתובת לא הגיעו לידי קריאתן של השורות האחרונות; אולם דווקא שתי

השורות האחרונות הן חשובות ואפייניות ביותר, כי בהן נכלל התאריך ושמו של מחבר הכתובת.

באדיבותו של מנהל מחלקת העיתקות, מר ר. ו. המילטון, המציא לי הד"ר ע. בן-דור העתקה שנעשתה על-ידי המחלקה ומתוך ההעתקה פענחתי את הכתובת. בעבודתי נעזרתי על-ידי אחד מידידי הכהנים השומרונים, שעבר על ההעתקה לאחר שרשמתי אותה לפני. באופן כזה הצלחתי לפענח את תכנה של הכתובת כולה. גודל האבן הוא 36 X 43 ס"מ, ובה 6 שורות, וזה תכנה המדויק:

1. בשם. יהוה.
- יהוה. אלהינו.
- יהוה. אחר. לברו.
- משה. בן. עמרם. עבדו:
5. אכתבה. הכהן. הגד.
- ול. איתמר. בן. עמרם.

הביטוי הראשון מזכיר לנו את לשון התורה: וקראתי בשם ה' (1); יחד עם זה משמש הפסוק הזה בנייך-אב לנוסחה המוסלמית הידועה שבה מתחילה הסורה הראשונה, סורת הפתיחה של הקוראן. הביטוי השני: ה' אלהינו ה' אחד, הרי הוא דברי פתיחה של קריאת שמע (2). הביטוי: לבדו, או: יהוה לבדו — שאוב גם הוא מן התורה: אתה הראית לדעת, כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו (3); אף מבטא זה אופייני לכתובות שומרוניות, ואף לו מקביל ביטוי מוסלמי: *الله وحده כגון: وإذا ذكر الله وحده* (4).

בסמיכות הביטויים: ה' אחד לבדו משה בן עמרם עבדו ניכרים עקבות ברורות של השפעת הנוסחה המוסלמית על ייחודו של השם ועל מוחמד נביאו. בשורות האחרונות של הכתובת שלנו נזכר שם האיש אשר כתב את הכתובת: אכתבה, כלומר כתב אותה, הכהן הגדול איתמר בן עמרם. איתמר בן עמרם אינו אישיות בלתי-ידועה. שם זה אנו מכירים היטב מן התולידה, משלשלת הכהנים ומשאר הכרוניקות. בתולידה כתוב שאיתמר בן עמרם היה מן הכהנים שגרו בדמשק, ומשם עלה לשכם בשנת 660 להג'רה. שנה זו מתאימה לשנת 1261/2 לספה"נ, או ה' אלפים כ"ב לסמינינו, אולם לפי השלשלת עלה הכהן הזה לשכם עדיין בשנת 602 להג'רה, שהיא 1205/6 לספה"נ.

לפי כל המקורות עמד איתמר בכהונה 48 שנים, ואחריו כיהן עוזי בנו, ובשנה השישית לכהונתו של עוזי בא ממזרח גוי עז פנים ולקח את ארץ כנען: וקטלו באמדינת שכם אנשים סג, והשבו (הובילו שבי) אנשים ונשים ונערים וכו'.

הכוונה היא בלי ספק לפלישת המונגולים שבראשם עמד הולגו ח'אן, פלישה שחלה בשנת 1259/60. לפי חשבון התולידה אין המספרים מתאימים, אולם בשלשלת הכהנים הגדולים נזכר התאריך 602 להג'רה, המתאים לשנת 1205/6 לספה"נ. תאריך

(1) ר' שמ' ל"ג, י"ט.

(2) ר' דב' ו', ד'.

(3) ר' דב' ד', ל"ה.

(4) ר' סורה ל"ט, פס' מ"ה. — על הכתובת בכפר קליל בספרי: ספר השומרונים, ע' 182. אף

אותה כתובת היא בת המאה ה"ג, ובה הביטוי: ה' אלהינו ה' אחד לבדו. אגב, מתוך השוואה אל הכתובת הזאת שלנו, יש להשלים גם את השורה ה"ב של כתובת קליל במלים האלה: | משה-בן-עמרם-עב-דו-